

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA

úsek inšpekčnej činnosti

Staré grunty 52, 841 04 Bratislava 4

Správa o stave a úrovni vyučovania a učenia sa vo vybraných predmetoch v strednej odbornej škole v školskom roku 2008/2009 v SR

Tematické inšpekcie, ktorých cieľom bolo zistiť stav a úroveň vyučovania a učenia sa vo vybraných predmetoch v strednej odbornej škole, sa vykonali v **50** štátnych, **14** súkromných školách a v **1** škole cirkevnej. S vyučovacím jazykom slovenským a maďarským bolo **5** škôl. V sledovaných **65** školách (12,95 % z celkového počtu stredných odborných škôl v SR) sa uskutočnilo v študijných a učebných odboroch **2 151** hospitácií, z toho **1 533** na teoretickom a **618** na praktickom vyučovaní.

Stav a úroveň vyučovania a učenia sa

V novom školskom zákone, ktorý nadobudol účinnosť 1. septembra 2008, sa stanovili kľúčové kompetencie, ktoré majú učitelia u žiakov rozvíjať. V súvislosti s tým Štátna školská inšpekcia vypracovala nové inšpekčné nástroje, do ktorých zapracovala požiadavky zákona smerujúce k výchovno-vzdelávaciemu procesu. Svojou kontrolnou činnosťou, najmä prostredníctvom hospitácií, zisťovala stav rozvíjania kľúčových kompetencií v prvom roku reformy. Sledoval sa stav vo výchovno-vzdelávacej činnosti učiteľa a učenia sa žiakov v jednotlivých predmetoch z hľadiska rozvíjania poznávacích a učebných, komunikačných, sociálnych kompetencií, kompetencií v oblasti IKT, sledovalo sa rozvíjanie praktických návykov a zručností a oblasť hodnotenia a sebahodnotenia.

Zabezpečovanie a uplatňovanie kľúčových kompetencií vo vyučovacom procese **všeobecného vzdelávania** sa kontrolovalo v študijných a učebných odboroch v rámci jednotlivých predmetov vo vzdelávacích oblastiach:

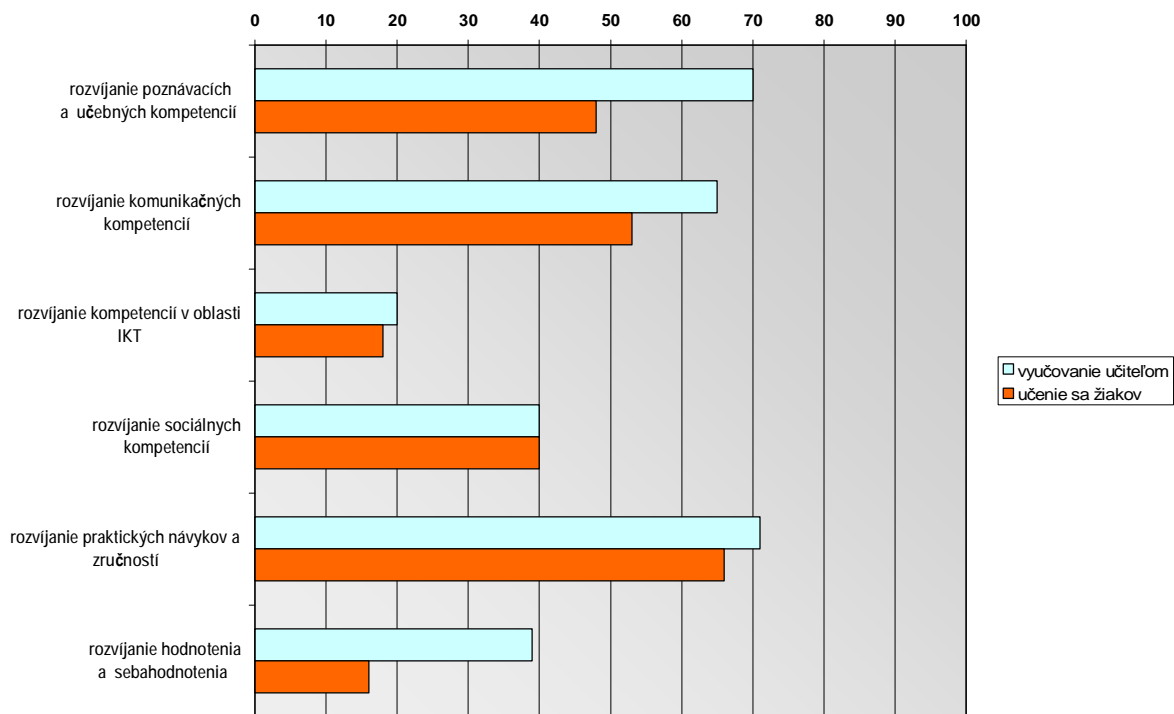
- jazyk a komunikácia,
- človek, hodnoty a spoločnosť,
- človek a príroda,
- matematika a práca s informáciami,
- zdravie a pohyb.

Priebeh vyučovania **odborného vzdelávania** sa z hľadiska činnosti učiteľov a učenia sa žiakov sledoval v teoretickom vyučovaní a v praktickej príprave v skupine študijných a učebných odborov.

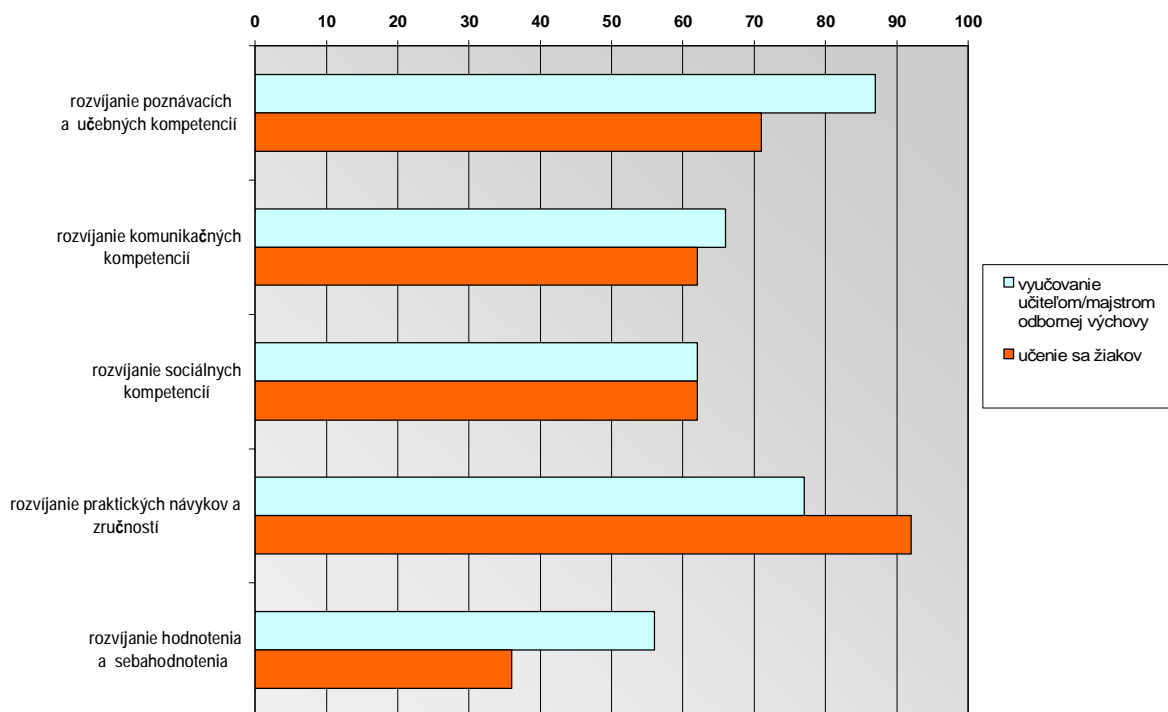
Hospitačná činnosť bola zdrojom pre získavanie množstva informácií o tom, ako učitelia na stredných odborných školách rozvíjajú kľúčové kompetencie a s akým účinkom na učenie sa žiakov. Výsledky z hospitácií potvrdili, že rozvíjanie kľúčových kompetencií v zmysle nového zákona má značné nedostatky. Najnepriaznivejší je stav v oblasti rozvíjania IKT a hodnotenia a sebahodnotenia.

Graf č. 1 zobrazuje rozvíjanie kľúčových kompetencií v teoretickom vyučovaní, graf č. 2 v praktickom vyučovaní.

Graf č. 1 Rozvíjanie kľúčových kompetencií v teoretickom vyučovaní

Graf č. 2 Rozvíjanie kľúčových kompetencií v praktickom vyučovaní

Stav a úroveň vyučovania a učenia sa – všeobecné vzdelávanie

Vo všeobecnom vzdelávaní bolo v študijných a učebných odboroch vykonaných celkom **889** hospitácií.

Vo vzdelávacej oblasti *jazyk a komunikácia* sa sledovali predmety *slovenský jazyk a literatúra, slovenský jazyk a slovenská literatúra, anglický jazyk a nemecký jazyk*.

Na hodinách *slovenského jazyka a literatúry* prevládal najmä v študijných odboroch záujem žiakov o učenie. Ciele vyučovacích hodín učitelia zväčša jasne formulovali. Ich napĺňanie overovali prostredníctvom spätnej väzby v priebehu celého procesu, v menšej miere zisťovali splnenie stanovených cieľov v závere hodiny. Základné poznatky sprístupňovali zrozumiteľným spôsobom, predovšetkým uplatňovaním klasických metód výkladu a riadeného rozhovoru. Rozvoj poznávacích, učebných i komunikačných spôsobilostí podporovali primeranou prácou s učebnicou i s vhodne pripravenými aktualizovanými ukážkami. Iné učebné pomôcky a didaktická technika boli využívané výnimočne. Prostredníctvom textových ukážok žiaci dokázali vyhovujúco prezentovať svoje emocionálne a hodnotové postoje, vyjadrovať názory a skúsenosti. Prevažne kultivovane a zároveň vecne správne vedeli odpovedať na otázky zamerané na rozvoj porozumenia a aplikácie, v malej miere boli tvoriví, hoci osvojené poznatky využívali zvyčajne bez väčších problémov. Učitelia často motivovali žiakov k napredovaniu priebežným verbálnym hodnotením ich prejavov a výsledkov činnosti, menej uplatňovali hodnotenie klasifikáciou. Na rozvíjanie sociálnych kompetencií žiakov nekládli primeraný dôraz. Neviedli ich k tímovej práci, nepodporovali vzájomnú komunikáciu, dostatočnú pozornosť nevenovali úlohám zohľadňujúcim rozdielne vzdelávacie potreby žiakov. Malý priestor poskytli žiakom na rozvíjanie hodnotiacich a sebahodnotiacich zručností. Rozvíjanie komunikácie v oblasti informačno-komunikačných technológií bolo orientované predovšetkým na sporadické zadanie domácej úlohy, ktorá si vyžadovala jej využitie. Silnou stránkou procesu vyučovania bolo vytváranie a podporovanie podnetnej atmosféry a taktný prístup učiteľov k žiakom.

Úroveň predmetu *slovenský jazyk a slovenská literatúra* bola čiastočne poznačená slabšími vyjadrovacími schopnosťami žiakov. Ich komunikačné kompetencie učitelia prevažne rozvíjali, ale nie vždy cieľavedome. K aktívnemu súvislému prejavu ich povzbudzovali najmä pri prezentácii osvojených poznatkov, menej pozornosti venovali rozvoju rečových zručností pri čítaní a počúvaní s porozumením, absentovalo podnecovanie k súvislému vyjadrovaniu názorov a skúseností, málo príležitostí im vytvárali na preukázanie hodnotových postojov. Slabo podporovali komunikáciu žiakov pri práci vo dvojiciach či v skupinách. Nedostatky vo verbálnom i písomnom prejave niektorých pedagógov ovplyvnili zrozumiteľnosť sprístupňovaného učiva. Poznávacie a učebné spôsobilosti rozvíjali učitelia úlohami zameranými hlavne na porozumenie a aplikáciu, ale bez akceptácie rozdielnych vzdelávacích zručností žiakov. Málo im pripravovali a zadávali úlohy tvorivé, ojedinele úlohy, ktoré si vyžadovali prácu s rôznymi zdrojmi informácií. Žiaci výnimočne vedeli správne odpovedať aj na jednoduché otázky zamerané na porozumenie, zriedka boli schopní spracovať a dokončiť zadania samostatne. Na vyvolanie väčšieho záujmu o učenie alebo na povzbudenie málokedy využívali učitelia formálne či neformálne hodnotenie. Sebahodnotiace zručnosti žiakov nepodporovali, aj z toho dôvodu žiaci nedokázali hodnotiť vlastné výkony ani činnosti spolužiakov. Rozvíjanie praktických návykov a zručností s pomocou účelne využitých učebných pomôcok a didaktickej techniky bolo zreteľne prítomné na väčšine hospitovaných hodín. Žiaci pri praktických činnostiach uplatňovali správne postupy. Spolu s príjemnou atmosférou a citelným vzájomným rešpektom patrili tieto sledované javy k najvýraznejším pozitívam.

Vytváranie priaznivej cudzojazyčnej atmosféry, sústavný verbálny kontakt učiteľa so žiakmi, obojstranne ústretová komunikácia podporujúca sebadôveru žiakov patrili k silným stránkam vyučovania *cudzích jazykov (anglický jazyk, nemecký jazyk)*. Takmer na polovici sledovaných hodín však neboli jasne a zrozumiteľne formulované ciele vyučovania, boli obmedzené na pomenovanie témy a určenie organizačných postupov. Učitelia ani žiaci tak

nemali dostatočnú spätnú väzbu o efektívite hodiny, o napĺňaní rozvíjaných kompetencií. Poznávacie a učebné spôsobilosti neboli prehlbované komplexne. Nové poznatky vyučujúci sprístupňovali prevažne zrozumiteľným a primeraným spôsobom, s dôrazom na využívanie osvojených javov v praktických činnostiach. Žiaci pracovali s textom v písanej alebo auditívnej forme, zvyčajne chápali jeho obsah, vedeli prezentovať a využiť nadobudnuté vedomosti pri riešení bežných problémových situácií, dokázali riešiť menej náročné aplikačné úlohy. S ojedinale zadávanými tvorivými úlohami samostatne pracovať nevedeli. V oblasti rozvíjania komunikačných kompetencií sústredili pedagógovia pozornosť predovšetkým na počúvanie a čítanie s porozumením. Podnecovali žiakov k súvislému vyjadrovaniu hlavne pri aplikácii poznatkov o reáliách, dbali na zreteľnú a kultivovanú komunikáciu, dodržiavanie jazykových a štylistických noriem. Menej príležitostí na rozvoj rečových zručností im vytvárali pri prezentácii spoločných pracovných činností v tíme, málo ich podnecovali k vyjadrovaniu názorov a postojov. Rečová pohotovosť najmä žiakov učebných odborov bola ovplyvnená nezaujmom o cudzí jazyk, slabou slovnou zásobou a nedostatkami v uplatňovaní gramatických pravidiel. Žiaci sa do procesu zapájali sporadicky, väčšinou pasívne prijímali poznatky, na ich vyvodzovaní sa sami nepodieľali. V prevažnej miere sa nedokázali správne a vecne cudzojazyčne vyjadrovať. Vyučovanie rovnako v študijných i učebných odboroch negatívne ovplyvňovala sporadická diferenciacia úloh s ohľadom na rozdielne vzdelávacie schopnosti žiakov. Učitelia nepodporovali hodnotiace a sebahodnotiace zručnosti, nevedeli žiakov k určovaniu a pomenovaniu kvalít alebo nedostatkov vo vlastnom učení, či pracovnom výkone spolužiakov.

V sledovanej vzdelávacej oblasti *človek, hodnoty a spoločnosť* boli vykonané hospitácie v predmetoch *etická výchova, dejepis, občianska náuka/náuka o spoločnosti*. Takmer na všetkých hodinách učitelia s podporou učebných pomôcok a didaktickej techniky sprístupňovali nové učivo zrozumiteľným spôsobom, prevažne formou výkladu, riadeného rozhovoru, ale i formou kvalifikovane uplatňovaného zážitkového učenia. Úroveň pochopenia a osvojenia poznatkov zisťovali priebežne spätnou väzbu. Účinne využívali medzipredmetové vzťahy. Poznávacie a učebné kompetencie dostatočne a premyslene rozvíjali úlohami a otázkami na porozumenie i aplikáciu, oveľa menej na riešenie tvorivých a problémových situácií. Väčšina žiakov prejavovala o učenie sústavný záujem, zvyčajne vedeli správne odpovedať na jednoduché otázky, výrazne dokázali prezentovať a aplikovať osvojené poznatky. Menej zruční boli pri argumentácii, hľadaní logických súvislostí, ojedinale samostatne vedeli uvažovať, na základe zistení tvoriť závery. Mnohí pedagógovia v procese učenia vytvárali vhodné podmienky pre rozvíjanie komunikačných kompetencií. Žiaci zväčša nemali problémy s aktívnym vyjadrovaním, zapájali sa do diskusie, vedeli primerane obhájiť svoje stanoviská, zmysluplne pracovať s textom. Menej priestoru mali na vytváranie a prejavovanie hodnotových a emocionálnych postojov, len čiastočne mali možnosť vo vyučovacom procese pracovať s rôznymi informačnými prameňmi. Úlohy vyžadujúce využitie informačných a komunikačných technológií riešili najmä v rámci domácej prípravy. K silným stránkam vyučovania *etickej výchovy* patrilo rozvíjanie personálnych a interpersonálnych kompetencií. Na iných hodinách žiakom sociálne zručnosti často chýbali, učitelia ich minimálne viedli k dodržiavaniu pravidiel tímovej práce. Na väčšine sledovaných hodín absentovalo zohľadňovanie vzdelávacích potrieb jednotlivcov. Atmosféra vyučovania bola prevažne motivujúca.

Efektívnosť vyučovania predmetov *fyzika a chémia* patriacich do vzdelávacej oblasti *človek a príroda* na väčšine hospitovaných hodín posilňovalo účelné využívanie učebných pomôcok a didaktickej techniky jednak počas sprístupňovania nového učiva, ale i pri opakovaní tematických celkov. Výrazným pozitívom bolo i využívanie informačno-komunikačných technológií hlavne na vyučovaní chémie. Prezentácie pripravené učiteľmi i žiakmi napomáhali pri realizácii stanovených vzdelávacích cieľov. Na oboch predmetoch zreteľne prispievalo k rozvíjaniu poznávacích a učebných kompetencií žiakov zrozumiteľné a odborne kvalitné sprostredkovanie vedomostí variabilnými formami a metódami práce, s dôrazom

na praktickú aplikáciu, ale zároveň aj cieľavedomé uplatňovanie medzipredmetových vzťahov. Žiaci prejavovali o učenie značný záujem, prevažne správne vedeli odpovedať na otázky zacielené na porozumenie, vedeli aplikovať osvojené poznatky, uplatniť informácie získané z rôznych prameňov. Aktívne pracovali s textom, ktorému rozumeli a vedeli ho využiť. Vyučujúci zadávali žiakom aj úlohy problémové, ktoré ojedinele dokázali samostatne a tvorivo vyriešiť. Individuálne učebné a pracovné tempo žiakov bolo na vyučovacích hodinách badateľne rešpektované. Žiaci boli zreteľne vedení k správnym postupom pri práci, k spracovaniu a dokončeniu úloh v dohodnutej kvalite a v určenom čase. Ich sociálne kompetencie boli primerane rozvíjané najmä prostredníctvom úloh vyžadujúcich vzájomnú komunikáciu, spoluprácu a pomoc, čo súčasne prispievalo k pozitívnej a priaznivej atmosfére vyučovania. Učitelia ich systematicky viedli k aktívnemu vyjadrovaniu, zapájali do diskusie, podnecovali k využívaniu poznatkov z iných predmetov. Vytvorené príležitosti na prezentovanie názorov, skúseností i poznatkov dokázali zväčša vhodne využiť. Vyučujúci často motivovali žiakov pribežným slovným povzbudzovaním, zriedka ich učili hodnotiacim a sebahodnotiacim zručnosťami. Žiaci svoje výkony, ale ani prácu spolužiakov zvyčajne zhodnotiť nedokázali.

Proces výchovy a vzdelávania sa vo vzdelávacej oblasti *matematika a práca s informáciami* kontroloval v učebných predmetoch *aplikovaná informatika/informatika a matematika*. Silnou stránkou väčšiny sledovaných hodín bolo vytvorenie pokojnej pracovnej atmosféry, v ktorej prevládali vzájomná akceptácia, obojstranný rešpekt, záujem o učenie. Zlepšenie si v oboch predmetoch vyžaduje oblasť hodnotenia a sebahodnotenia i rozvíjanie sociálnych spôsobilostí. Neformálne pribežné slovné hodnotenie využili učitelia na polovici sledovaných hodín, hodnotenie známku bolo realizované výnimočne. Rovnako výnimočne dokázali žiaci zhodnotiť svoje kvality alebo nedostatky v učení, výsledky činnosti spolužiakov. Sociálne kompetencie rozvíjali učitelia ojedinele. Sotva tretina žiakov vedela vyjadriť súvisle svoje názory, odprezentovať postoje, pracovať v skupinách či vo dvojiciach. Zreteľné formulovanie cieľov vyučovacích hodín s jasnou špecifikáciou požiadaviek na žiakov prevažne chýbalo. Učitelia zriedkavo diferencovali úlohy a činnosti s ohľadom na rozdielne vzdelávacie potreby žiakov, výrazne vo väčšej miere však zohľadňovali ich individuálne učebné a pracovné tempo. Rozvíjanie poznávacích a učebných kompetencií bolo realizované hlavne formou zrozumiteľného sprístupňovania poznatkov, s dôrazom na praktickú aplikáciu. Pri praktických činnostiach zameraných na mechanické riešenie úloh preukázali žiaci dostatočné zručnosti. V malej miere sa objavovali zadania vyžadujúce samostatné a kritické myslenie, tvorivosť či logické uvažovanie. Na hodinách matematiky často chýbalo účelné využívanie učebných pomôcok a didaktickej techniky, čo znižovalo zrozumiteľnosť výkladu predovšetkým v učebných odboroch. Sprístupňovanie učiva neraz určovali prvotné vedomosti žiakov, ktoré nespĺňali ani úroveň a požiadavky základnej školy. Na vyučovacích hodinách prevládali tradičné metódy a formy práce, s dominantným postavením učiteľa. Kompetencie v oblasti rozvíjania komunikácie boli napĺňané sporadicky v oboch sledovaných predmetoch. Učitelia zvyčajne neformulovali problémy, ktoré by umožnili žiakom diskutovať, aktívne vyjadrovať vlastné názory, argumentovať. Ich komunikačné kompetencie na väčšine hodín neboli rozvíjané pravidelne, čo vyplynulo aj z nepresností pri používaní odbornej terminológie. Chýbali návyky, ktoré by dokazovali systematické rozvíjanie ich grafického a písomného prejavu. Žiaci mali len ojedinele príležitosť na rozvíjanie čítania s porozumením a následnú analýzu zadania, pretože v priebehu vyučovacích hodín mali možnosť zriedka využívať tabuľky, učebnice, pracovať s úlohami, ktoré by vyžadovali využitie informačných a komunikačných technológií. Na väčšine hodín informatiky/aplikovanej informatiky mali žiaci vytvorené podmienky na praktické rozvíjanie počítačových zručností účelným využívaním výpočtovej a didaktickej techniky. Vo väčšej miere boli zohľadňované vzdelávacie schopnosti jednotlivcov.

Vyučovací proces vo vzdelávacej oblasti *zdravie a pohyb* v predmete *telesná výchova* sa vyznačoval výraznou podporou sociálnych kompetencií žiakov takmer na všetkých

hospitovaných hodinách. Žiaci sa prevažne vedeli realizovať vo dvojiciach i skupinách, najmä v študijných odboroch vedeli spolupracovať, dokázali si pomáhať. Mali vytvorený dostatočný priestor na prejavovanie hodnotových postojov, vyjadrovanie názorov, na získavanie celoživotných návykov pre pohybové a športové aktivity. Poznávacie a učebné kompetencie boli na všetkých hodinách vhodne rozvíjané. Nové poznatky boli sprístupňované s podporou odbornej terminológie vyučujúcich zrozumiteľne, názorným predvádzaním praktických ukážok, rozvíjané premysleným výberom a realizáciou jednotlivých pohybových činností. Žiaci zväčša boli vedení k správnym postupom pri zvládaní konkrétnych činností. Zadávané úlohy boli takmer na polovici hodín diferencované vzhľadom na rozdielne vzdelávacie potreby žiakov, ich pohybové schopnosti a zručnosti, rešpektovanie individuálneho pracovného tempa bolo uplatňované skoro vždy. Menej boli vzdelávacie potreby žiakov zohľadňované v učebných odboroch. Žiaci prejavovali záujem o pohybové činnosti, dokázali prezentovať svoje praktické návyky a zručnosti s individuálnymi rozdielmi vzhľadom na somatotypické danosti jednotlivcov a schopnosť učiť sa pohybu. Zvyčajne vedeli účelne využívať telovýchovné náradie a náčinie, dokončiť úlohu v dohodnutej kvalite a v určenom čase. Na tretine sledovaných hodín nedodržiavali pravidlá bezpečnosti a ochrany zdravia pri cvičení. Pri hodnotení žiackych výkonov učiteľia prevažne motivujúco využívali priebežné neformálne slovné hodnotenie. Takmer na polovici sledovaných hodín podporovali hodnotiace a sebahodnotiace zručnosti žiakov, ale iba výnimočne ich žiaci dokázali uplatniť. Atmosféra na vyučovaní bola pozitívna.

Stav a úroveň vyučovania a učenia sa – odborné vzdelávanie

Celkom bolo v odbornom vzdelávaní vykonaných **1 262** hospitácií, z toho v teoretickom vyučovaní **644** a v praktickom vyučovaní **618** hospitácií.

Teoretické vyučovanie

Vyučovanie **odborných predmetov** sa sledovalo v skupine 12 študijných odborov (*hutníctvo; strojárstvo a ostatná kovospracujúca výroba; elektrotechnika; textil a odevníctvo; spracúvanie dreva a výroba hudobných nástrojov; polygrafia a médiá; stavebníctvo, geodézia a kartografia; doprava, pošty a telekomunikácie; špeciálne technické odbory; ekonomika a organizácia, obchod a služby; poľnohospodárstvo, lesné hospodárstvo a rozvoj vidieka; umenie a umeleckoremeselná výroba*). Takmer na všetkých hodinách boli nové poznatky sprístupňované prijateľným, zrozumiteľným spôsobom, v logickom slede. Učiteľia prakticky aplikovali preberané učivo, čo podnecovalo sústredenosť väčšiny žiakov, ktorí zvyčajne vedeli správne odpovedať na otázky zamerané na porozumenie a zároveň vedeli prezentovať a použiť osvojené vedomosti a zručnosti aj z iných predmetov. Najmä tam, kde boli uplatňované zaujímavé metódy a formy práce, prejavovali o učenie zvýšený záujem. Silnou stránkou vyučovania bola aktualizácia učiva, s výrazným a zmysluplným využitím medzipredmetových vzťahov. Poznávacie a učebné kompetencie žiakov vyučujúci nerozvíjali komplexne. Sotva na polovici sledovaných hodín zadávali úlohy vyžadujúce tvorivé, divergentné riešenia alebo prácu s informáciami z rôznych zdrojov. Spravidla len na odborných premetoch, ktorých charakter to priamo určoval, vytvárali príležitosti na využitie informačných a komunikačných technológií. Pracovali s nimi učiteľia hlavne pri prezentácii učiva v rámci výkladu. Slabú samostatnosť, nápaditosť žiakov pri riešení problémových situácií, nízku schopnosť triediť a využívať informácie negatívne ovplyvňovalo aj neraz sa vyskytujúce mechanické diktovanie poznámok. Pedagógovia vo veľkej miere rešpektovali individuálne učebné a pracovné tempo žiakov a ich rozdielne schopnosti, v prípade potreby poskytovali niektorým aj doplňujúci výklad učiva, individuálne ich usmerňovali pri rozvíjaní praktických zručností. V minimálnej miere diferencovali úlohy s ohľadom na ich rozdielne vzdelávacie potreby. Účinne, prostredníctvom spätnej väzby, zisťovali úroveň pochopenia a osvojenia vedomostí. Často účelne využívali najmä názorné učebné pomôcky, oveľa menej didaktickú techniku. V niektorých odborných predmetoch absencia učebných pomôcok, nevytvorenie adekvátnych materiálno-technických podmienok

mali negatívny vplyv na úroveň vyučovania, plnenie učebných osnov, zabezpečenie poznatkov v súlade s požiadavkami na vedomosti a zručnosti výkonového štandardu. Rozvíjanie praktických návykov a zručností učiteľa výrazne podporovali. Žiaci používali prevažne správne postupy pri práci, dodržiavali pravidlá bezpečnosti a ochrany zdravia, ale len polovica vedela spracovať a dokončiť úlohu v dohodnutej kvalite a v stanovenom čase. V oblasti komunikačných kompetencií učiteľa na väčšine hodín viedli žiakov k aktívnemu i keď veľmi často len k jednoduchému vyjadrovaniu, menej k práci s textom, čítaniu s porozumením, k chápaniu a vysvetľovaniu odborných pojmov a súvislostí. Žiaci sa vyjadrovali z veľkej časti vecne správne a zrozumiteľne, poznatky vedeli odprezentovať, vo väčšine používali správnu odbornú terminológiu, i keď v ojedinelých prípadoch sa vyskytli nedostatky v používaní odbornej terminológie aj u samotných učiteľov. Diktovanie učiva na niektorých hodinách znižovalo aj rozvíjanie komunikačných kompetencií. Atmosféra vyučovania bola vo veľkej miere pozitívna a pracovná, zvyšovala efektivitu vyučovania. Učiteľia posilňovali sebadôveru žiakov, viedli ich k vzájomnému počúvaniu sa, čo podporovalo rešpekt medzi nimi. Organizácia hodín neposilňovala rozvíjanie sociálnych zručností. Žiakom boli príležitosti na vytváranie a prejavovanie hodnotových postojov dostatočne poskytované, zvyčajne ich vhodne využili, ale sotva na tretine hodín im bol vytvorený priestor na komunikáciu a prácu vo dvojiciach či skupinách. Vyučujúci nezabezpečili úlohy, pri ktorých by si mohli vzájomne radiť a pomáhať, k vzájomnej spolupráci pri riešení úloh ich podnecovali minimálne. Zlepšenie si vyžaduje aj oblasť hodnotenia. Motiváciu k napredovaniu v učení posilňovalo priebežné formálne slovné hodnotenie približne na polovici sledovaných hodín, na necelej tretine hodín využili učiteľia hodnotenie známku. Viacerí nehodnotili prejavy žiakov žiadnym spôsobom, iba sporadicky využili pochvalu ako neformálne slovné hodnotenie. Nepodporovanie sebahodnotiacich zručností sa prejavilo v absentujúcich schopnostiach žiakov zhodnotiť svoje výkony alebo činnosti spolužiakov.

V skupine 5 sledovaných učebných odborov (*strojárstvo a ostatná kovospracujúca výroba; elektrotechnika; spracúvanie dreva a výroba hudobných nástrojov; stavebníctvo, geodézia a kartografia; ekonomika a organizácia, obchod a služby*) na vyučovaní **odborných predmetov** zabezpečovali učiteľia osvojenie poznatkov v súlade s učebnými osnovami. Na tretine hospitovaných hodín absentovali jednoznačné, jasné formulácie vyučovacích cieľov s ohľadom na činnosť žiakov, overovanie pochopenia a osvojenia preberaného učiva prostredníctvom účinnej spätnej väzby. Vzdelávacie potreby žiakov boli výrazne rešpektované najmä formou doplňujúceho výkladu i prispôbovaním pracovného tempa schopnostiam jednotlivcov. K silným stránkam procesu patrilo sprístupňovanie vedomostí zrozumiteľným, ale hlavne primeraným spôsobom, s dôrazom na uplatňovanie praktickej aplikácie. Prevažne však išlo o sprostredkovanie hotových informácií. Prevládala informačno-receptívna metóda, výklad a prednáška, len v malej miere boli využívané metódy aktivizujúce. Väčšina žiakov (77 %) prejavovala o učenie záujem a na viac ako polovici hodín vedela správne riešiť úlohy na porozumenie (66 %), využiť skúsenosti z iných predmetov (60 %), pri praktických činnostiach používať správne postupy (53 %). Zadanía vyžadujúce tvorivosť, prácu s informáciami z rôznych zdrojov sa objavovali výnimočne a z reakcií žiakov vyplynulo, že sa s nimi na vyučovacích hodinách bežne nestretávajú. Žiaci zväčša dokázali jednoduchším spôsobom odprezentovať svoje poznatky, ale značné ťažkosti mali pri prejavovaní kreatívnych schopností i samostatnosti. Zručnosti s informačno-komunikačnými technológiami malo možnosť preukázať sotva 9 % z nich. Efektivitu vyučovania podporovalo v značnej miere využitie názorných učebných pomôcok, oveľa menej sa využívala didaktická technika. Rozvíjanie komunikačných kompetencií bolo takmer na tretine hodín nezreteľné. Znižovalo ho pasívne prijímanie vedomostí pri často sa vyskytujúcim diktovaní učiva. Žiaci boli zvyčajne vedení k jednoduchej komunikácii o preberanej učebnej téme, neboli však dostatočne podnecovaní k súvislému vyjadrovaniu, k primeranej prezentácii osvojených poznatkov a výsledkov činnosti. Sporadicky sa zapájali do diskusie, slabo zvládali prácu

s odborným textom, nedostatky sa vyskytovali aj v používaní odbornej terminológie. Pracovné návyky a zručnosti učiteľia rozvíjali primerane. Žiaci prevažne uplatňovali správne pracovné postupy, dbali na dodržiavanie pravidiel bezpečnosti, zriedka sa im darilo spracovať a dokončiť zadané úlohy kvalitne a v určenom čase. Úplne výnimočne boli rozvíjané sociálne kompetencie. Vyučujúci nepodporovali tímovú prácu, nezadávali úlohy vyžadujúce vzájomnú kooperáciu a pomoc. Zlepšenie si vyžaduje rovnako oblasť hodnotenia a sebahodnotenia. Hodnotenie klasifikáciou sa uplatňovalo ojedinele, na polovici sledovaných hodín učiteľia hodnotili iba verbálne, pričom nezisťovali príčiny nedostatkov vo vedomostiach. Hodnotiace a sebahodnotiace zručnosti žiaci nepreukázali. Atmosféra na vyučovaní bola vcelku motivujúca, pozitívna, pracovná, ale požiadavky na disciplínu neboli zo strany žiakov vždy plne akceptované.

Vyučovanie *ekonomických predmetov* prebiehalo v študijných odboroch zväčša v pozitívnej pracovnej atmosfére. Stanovené pravidlá správania a vzájomného rešpektovania sa boli v učebných odboroch menej dodržiavané, dostatočne nebola podporovaná sebadôvera žiakov. Takmer polovica učiteľov nedokázala v úvode sledovaných hodín jasne formulovať cieľ a špecifikovať očakávané výsledky učenia. Úroveň pochopenia a osvojenia základných ekonomických poznatkov danej učebnej témy priebežne zisťovalo len necelých 66 % pedagógov. Najmä v učebných odboroch bola spätná väzba málo účinne využívaná. Vyučujúci učivo objasňovali prevažne zrozumiteľným spôsobom, úlohy orientovali na rozvoj porozumenia, ale aj na praktickú aplikáciu, pričom primerane rešpektovali vzdelávacie potreby žiakov a pracovné tempo prispôbovali ich individuálnym možnostiam. Väčšina žiakov prejavovala záujem o osvojenie nových vedomostí, nie vždy dokázali správne odpovedať na otázky, poznatky aplikovať. Výnimočne sa na hospitovaných hodinách vyskytovali úlohy rozvíjajúce kreativitu, absentovalo uvádzanie žiakov do problémových situácií a hľadanie optimálnych riešení, v dôsledku čoho sa menej rozvíjali aj ich intelektuálne schopnosti. Žiaci ojedinele vedeli samostatne navrhovať riešenia (18 %), tvoriť závery (20 %), prejavovať kreatívny prístup k riešeniu problémových situácií (22 %), chýbal im úsudok, samostatné rozhodovanie. Rovnako ojedinele im boli poskytnuté príležitosti využívať k učeniu rôzne informačné zdroje. Kvalitu vyučovacieho procesu negatívne ovplyvňovalo neefektívne diktovanie poznámok neraz zamerané len na opis ekonomických javov a procesov, výrazná absencia progresívnych foriem výučby ekonomiky, ale aj skutočnosť, že na viac ako polovici hodín boli vedomosti sprístupňované bez využívania aktuálnych učebných pomôcok a dostupnej didaktickej techniky. Pozitívom bolo rozvíjanie praktických návykov a zručností žiakov. Učiteľia ich zvyčajne aplikáciou na praktických príkladoch viedli k správny postupom pri práci. V oblasti rozvíjania komunikačných spôsobilostí značne absentovala cieľavedomá práca s aktuálnym odborným textom, čítanie s porozumením. Žiaci boli zväčša podnecovaní k aktívnemu ústnemu vyjadrovaniu, k prezentácii vlastných názorov a postojov. V ich vyjadrovaní k učebnej téme sa vyskytovali časté vecné nepresnosti, prejavovala sa nízka zručnosť pri používaní odbornej terminológie a problémy mali so súvislejším kultivovaným prejavom. Učiteľia vo veľmi malej miere hodnotili prejavy žiakov známku, sporadicky využívali neformálne priebežné hodnotenie, nezapájali ich ani ako partnerov do procesu hodnotenia. Hodnotiace a sebahodnotiace zručnosti žiakov boli nedostatočné, sociálne zručnosti boli preukázané výnimočne.

Praktická príprava – študijné odbory

K silným stránkam výchovno-vzdelávacieho procesu patrili v jeho úvode zrozumiteľne poskytnuté informácie o cieľoch vyučovania, jednoznačná špecifikácia očakávaných výsledkov učenia sa, čo podporovalo záujem väčšiny žiakov. Takmer na všetkých sledovaných hodinách učiteľia *praxe* i majstri *odbornej výchovy* zisťovali prostredníctvom spätnej väzby priebežne úroveň osvojenia poznatkov a zručností, plnenie vyučovacích cieľov. Menej zohľadňovali individuálne pracovné zručnosti žiakov zadávaním diferencovaných úloh, skôr jednotlivcom poskytovali doplňujúci výklad. Zväčša časovo zosúlادili obsah praktického a teoretického vyučovania. Učebné pomôcky, didaktická technika, ojedinele však

aj výpočtová technika s vhodným odborným softvérom boli v dostatočnom množstve a kvalite zmysluplne využívané (92 %). Účelnosť využitia učebných pomôcok výnimočne znižoval ich nevyhovujúci technický stav. Rozvíjanie poznávacích a učebných kompetencií vyučujúci výrazne podporovali zrozumiteľným vysvetľovaním nového učiva, pričom viedli žiakov k využívaniu teoretických vedomostí z jednotlivých odborných predmetov, kládli dôraz na to, aby si relatívne oddelené informácie vedeli spojiť do jednoliateho celku. Z väčšej časti dodržiavali zásadu názornosti a v závislosti od charakteru učiva volili rôzne metódy a formy práce. Na hodinách využívali praktické precvičovanie, ktoré umožňovalo žiakovi získať nové zručnosti a zároveň rozvíjať predtým osvojené. Žiaci sa vo väčšine prípadov vyjadrovali zrozumiteľne a vecne správne k učebnej téme, používali správnu odbornú terminológiu, vedeli riešiť praktické úlohy (94 %), využiť teoretické poznatky (92 %), dodržiavali pravidlá bezpečnosti a ochrany zdravia a životného prostredia. Tvorivosťou a nápaditosťou disponovali sotva na polovici sledovaných hodín. Komunikačné kompetencie boli dostatočne rozvíjané najmä zadávaním úloh, ktoré si vyžadovali vzájomnú spoluprácu a pomoc. Žiaci prevažne dokázali, že vedú kooperovať v skupine, zapájali sa do diskusie, uvádzali vlastné skúsenosti. Vyučujúci ako motiváciu k napredovaniu pri plnení úloh využívali časté verbálne povzbudzovania. Hodnotenie známku uplatňovali sporadicky, rovnako sporadicky viedli žiakov k zhodnoteniu vlastných výkonov či výkonov spolužiakov. Väčšina žiakov nevedela reálne ohodnotiť svoje prednosti alebo nedostatky a výsledky činnosti. Medzi silné stránky patrila aj atmosféra praktického vyučovania. Bola pozitívna, pracovná, so vzájomným rešpektom medzi žiakmi a vyučujúcimi, ktorí posilňovali ich sebadôveru v praktické zručnosti.

Praktická príprava – učebné odbory

Vykonávané praktické činnosti v predmete **odborný výcvik** boli v prevažnej miere v zhode s profilom absolventa. Stanovené ciele vyučovania boli na 96 % sledovaných hodín jednoznačne formulované, zreteľne špecifikovali očakávané výsledky učenia, obsah praktického a teoretického vyučovania nebol vždy zosúladený časovo. Podnetná, priaznivá atmosféra pozitívne ovplyvňovala postoj žiakov k práci, k pracovnej disciplíne, k poriadku, podporovala rozvíjanie praktických návykov, na ktoré sa kládol najväčší dôraz. Žiaci boli vedení k zodpovednosti, ku kvalite pracovných činností a rovnako aj k bezpečnosti pri práci. Výrazná väčšina preukázala primerané zručnosti, ovládala správne pracovné postupy, dodržiavala pravidlá bezpečnosti a ochrany zdravia a životného prostredia, vedela samostatne používať dostupné pracovné nástroje, dokončiť v určenom čase zadané úlohy. K silným stránkam vyučovania patrilo rozvíjanie poznávacích a učebných kompetencií. Majstri odbornej výchovy prevažne sprístupňovali nové učivo zrozumiteľným spôsobom. Výklad vhodne dopĺňali aktuálnymi informáciami, využívali medzipredmetové vzťahy. Výrazne podporovali praktickú aplikáciu poznatkov a praktické činnosti k preberanej učebnej téme, menej často využívali chybné odpovede žiakov na hľadanie správnych riešení. Žiaci boli systematicky vedení k používaniu správnej odbornej terminológie. Takmer všetci vyučujúci priebežne overovali úroveň pochopenia a osvojenia vedomostí. Odlišné pracovné tempo zvyčajne rešpektovali, nediferencovali činnosti s ohľadom na rozdielne vzdelávacie potreby jednotlivcov. Učebné pomôcky boli využívané jednoznačne účelne. Žiaci prejavovali záujem o učenie, vedeli prevažne správne odpovedať na otázky, aplikovať poznatky, vyjadrovať sa vecne a odborne správne. Výber tém praktických činností nepodporoval rozvíjanie ich tvorivosti. Pri často jednoznačnom zadaní úloh majstrom odbornej výchovy nebolo ani možné posúdiť tvorivosť a nápaditosť. Rozvíjanie komunikačných kompetencií nebolo na väčšine vyučovacích hodín praktického vyučovania realizované cieľavedome a dostatočne. Vyučujúci v menšej miere požadovali aktívne vyjadrovanie sa k problému, žiaci neboli vyzývaní k prezentovaniu poznatkov, k súvislej argumentácii, k zdôvodňovaniu správnosti zvolených pracovných postupov. Na všetkých hodinách bolo realizované priebežné verbálne hodnotenie, ktoré pozitívne ovplyvňovalo aktivitu a kvalitu vykonaných praktických úloh. Vyučujúci

často uplatňovali i hodnotenie známku. Na viac ako tretine hodín žiaci vedeli zhodnotiť výsledky svojej práce i práce spolužiakov. Mnohé činnosti, ktoré vykonávali, podporovali tímovú prácu, pričom si vedeli vzájomne radiť a pomáhať.

Záver

V študijných a učebných odboroch teoretického i praktického vyučovania pedagógovia rozvíjali poznávacie a učebné kompetencie žiakov zväčša zrozumiteľným a primeraným prístupným poznatkov, zadávaním úloh na porozumenie a aplikáciu, s dôrazom na využívanie osvojených vedomostí v praktických činnostiach. Výrazne absentovali úlohy podporujúce tvorivé a kritické myslenie, ojedinele sa vyskytovali zadania vyžadujúce prácu s rôznymi zdrojmi informácií. Väčšina žiakov prejavovala sústavný záujem o učenie, oveľa intenzívnejší však v praktickej príprave a na tých hodinách teoretického vzdelávania, kde boli uplatňované zaujímavé metódy a formy práce. Žiaci sa vedeli zvyčajne vecne správne vyjadrovať k učebnej téme, bez ťažkostí využiť osvojené znalosti aj z iných predmetov. V značnej miere im chýbala flexibilita, aktívny a samostatný prístup k riešeniu problémových úloh, divergentné myslenie. Menej zruční boli pri argumentácii či hľadaní súvislostí. Skôr riešili problémy rutinne, naučenými postupmi, na základe pamäti. Úroveň pochopenia a osvojenia poznatkov, napĺňanie stanovených cieľov učiteľa i majstri odbornej výchovy overovali premyslene, účinnou spätnou väzbou. Jednoznačná formulácia cieľov so zreteľne špecifikovanými očakávanými výsledkami učenia, podnecujúca pozornosť žiakov, patrila k silným stránkam výchovno-vzdelávacieho procesu v praktickej príprave. Celkovú kvalitu vyučovania znižovala sporadická diferenciacia úloh zohľadňujúcich rozdielne vzdelávacie schopnosti jednotlivcov a v teoretickom vzdelávaní aj vyskytujúce sa mechanické diktovanie učiva, monotónne metódy a formy činnosti. Komunikačné spôsobilosti boli na viac ako tretine sledovaných hodín podporované nezreteľne. Žiaci neraz iba pasívne prijímali nové poznatky, alebo boli vedení len k jednoduchým vyjadreniam o preberanej učebnej téme. Dostatočne neboli podnecovaní k súvislému kultivovanému prejavu, k prezentácii osvojených vedomostí či postojov. Vytvorené príležitosti prevažne však dokázali využiť. Zapájali sa do diskusie, vedeli primerane obhájiť svoje stanoviská, v teoretickom vzdelávaní zmysluplne pracovať s textom. Učitelia praxe i majstri odbornej výchovy rozvíjali komunikačné kompetencie predovšetkým úlohami, ktoré si vyžadovali cieľavedomú vzájomnú spoluprácu a pomoc. Žiaci v prevažnej miere vhodne komunikovali a kooperovali v skupine, používali správnu odbornú terminológiu. V teoretickom vzdelávaní sa formy kooperatívneho vyučovania podnecujúce sociálne zručnosti vyskytovali zriedka. Učitelia obvykle nepodporovali tímové riešenie problémových situácií a príležitostne sa vyskytujúca práca vo dvojiciach či skupinách bola málo efektívna. K silným stránkam výchovno-vzdelávacieho procesu patrila miera osvojenia praktických návykov a zručností žiakov, ktorí z väčšej časti poznali a uplatňovali správne postupy pri zadaných úlohách, vedeli používať učebné pomôcky, na hodinách praktického vyučovania výrazne dodržiavali pravidlá bezpečnosti a ochrany zdravia a životného prostredia. Nie vždy dokázali primerane kvalitne a v stanovenom čase zadané činnosti dokončiť. V procese vyučovania nebola venovaná náležitá pozornosť oblasti hodnotenia a sebahodnotenia. Na väčšine sledovaných hodín absentovalo hodnotenie známku, zreteľne prítomné bolo však priebežné neformálne hodnotenie. Najmä v teoretickom vzdelávaní žiaci mali zriedka príležitosť reálne posúdiť vlastné výkony a činnosti spolužiakov. K silným stránkam výchovno-vzdelávacieho procesu patrila aj priaznivá pracovná atmosféra, v ktorej bol badateľne podporovaný vzájomný rešpekt medzi žiakmi, posilňovaná ich sebadôvera, výraznejšie však v študijných odboroch. Zlepšenie si jednoznačne vyžaduje rozvíjanie kompetencií v oblasti informačných a komunikačných technológií, ktoré sa spravidla objavili len na hodinách tých odborných predmetov, ktorých charakter to priamo určoval, alebo úplne sporadicky pri zadaní domácich úloh. Celkový prehľad rozvíjania kľúčových kompetencií vo výchovno-vzdelávacom procese na praktickom

i teoretickom vyučovaní znázorňujú grafy č. 1 (vyučovanie učiteľom, učenie sa žiakov – teoretické vyučovanie), č. 2 (vyučovanie učiteľom, učenie sa žiakov – praktické vyučovanie).

Výrazne pozitívne zistenia

- sprístupňovanie poznatkov zrozumiteľným spôsobom, s dôrazom na praktickú aplikáciu
- vytváranie a podporovanie priaznivej pracovnej atmosféry
- jasná špecifikácia vyučovacích cieľov pozitívne podporujúca na praktickom vyučovaní záujem žiakov o učenie

Oblasti vyžadujúce zlepšenie

- podporovanie kreativity žiakov, ich kritického myslenia, aktívneho a samostatného prístupu k riešeniu problémových situácií
- vytváranie priestoru a podmienok na rozvíjanie kompetencií v oblasti informačno-komunikačných technológií
- zadávanie úloh na získavanie informácií z iných zdrojov
- rozvíjanie sociálnych spôsobilostí rešpektovaním a efektívnym využívaním pravidiel tímovej práce
- hodnotenie výkonov žiakov a rozvíjanie ich hodnotiacich a sebahodnotiacich zručností
- diferencovanie úloh a činností s ohľadom na rozdielne vzdelávacie potreby žiakov

Opatrenia na odstránenie zistených nedostatkov

Na základe inšpekčných zistení Štátna školská inšpekcia uplatnila voči kontrolovaným subjektom **40 odporúčaní**, ktoré jednoznačne upozorňovali na oblasti vyžadujúce zlepšenie a uložila **21 opatrení** na odstránenie nedostatkov, ktoré sa týkali predovšetkým organizácie vyučovania (nedodržanie dĺžky vyučovacej hodiny, prestávok, začiatku dopoludňajšieho vyučovania); plnenia učebných osnov v predmetoch slovenský jazyk a literatúra, matematika, v odborných teoretických predmetoch, v odbornom výcviku; zverejnenia školského vzdelávacieho programu na verejne prístupnom mieste; dodržiavania pravidiel bezpečnosti a ochrany zdravia.

Odporúčania a podnety

Riaditeľom škôl

- plánovať a realizovať kontrolnú činnosť výchovno-vzdelávacieho procesu zameranú na rozvíjanie a podporovanie základných kľúčových kompetencií žiakov
- osobitne sledovať využívanie informačno-komunikačných technológií vo vyučovacom procese a úroveň rozvíjania spôsobilostí žiakov v tejto oblasti
- venovať pozornosť aktuálnym všeobecne záväzným a rezortným predpisom

Zriadovateľom

- podporovať skvalitnenie materiálno-technických podmienok škôl obnovou učebných pomôcok, didaktickej techniky a informačno-komunikačných technológií
- optimalizovať sieť stredných škôl, študijných a učebných odborov, na základe reálnych požiadaviek trhu

Metodicko-pedagogickému centru

- vzdelávacie aktivity zamerať na didaktické postupy a formy práce orientované na rozvíjanie kľúčových kompetencií žiakov
- organizovať vzdelávanie pedagogických zamestnancov v oblasti súčasných trendov v skúšaní a hodnotení žiakov

Štátnemu inštitútu odborného vzdelávania

- zverejňovať aktuálne platné štátne vzdelávacie programy s dátumom ich vydania, resp. v prípade zmien s dátumom účinnosti

Štátnemu pedagogickému ústavu

- zjednotiť formu a štruktúru štátnych vzdelávacích programov vo všetkých predmetoch

Ministerstvu školstva SR

- do siete škôl zaraďovať odbory so zabezpečenými materiálno-technickými a personálnymi podmienkami
- do siete uvádzať aj alokované pracoviská škôl